

“HER GERÇEK SANATÇI,
VAROLUŞUNUN ÖNEMLİ BÖLÜMÜNÜ
YALNIZLIK İÇİNDE VE ESERİYLE
DÜELLO HALİNDE GEÇİRİR.”

STEFAN

ZWEIG

KENDİ HAYATINI
YAZAN
ÜÇ YAZAR

CASANOVA, STENDHAL, TOLSTOY

Çeviri: ZEHRA KURTEKİN

♥ can
deneme

STEFAN ZWEIG

KENDİ HAYATINI
YAZAN ÜÇ YAZAR

CASANOVA, STENDHAL, TOLSTOY

Drei Dichter ihres Lebens: Casanova. Stendhal. Tolstoj, Stefan Zweig

© 2017, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Mart 2017, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 3 000 adet yapılmıştır.

Editör: Nükhet Polat

Düzeltili: Ebru Aydın, Burçak Başpınar

Mizanpaj: Atahan Sıralar

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Yıldız Matbaa Mücellit

Davutpaşa Cad. Emintaş Kazım Dinçol San. Sit. No: 81/25-26

Topkapı-İstanbul

Sertifika No: 33837

ISBN 978-975-07-3372-7

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750733727

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

STEFAN ZWEIG
KENDİ HAYATINI
YAZAN ÜÇ YAZAR
CASANOVA, STENDHAL, TOLSTOY

DENEME

Almanca aslından çeviren

Zehra Kurttekin

Stefan Zweig'in Can Yayınları'ndaki diğerk kitapları:

Dünün Dünyası, 1985

Amok Koşucusu, 1990

Yarının Tarihi, 1991

Lyon'da Düşün, 1992

İnsanlığın Yıldızının Parladığı Anlar,
1995

Günlükler, 1997

Satranç, 1997

Değişim Rüzgârı, 1998

Amerigo, 2005

Marie Antoinette, 2006

Sabırsız Yürek, 2006

Joseph Fouché, 2007

Rotterdamlı Erasmus, 2008

Balzac, 2009

Clarissa, 2010

Macellan, 2010

Hayatın Mucizeleri, 2011

Montaigne, 2012

*Vicdan Zorbalığı Karşı ya da
Castellio Calvin'e*, 2014

Üç Usta: Balzac, Dickens,

Dostoyevski, 2015

Mary Stuart, 2016

*Şeytanla Savaş: Hölderlin, Kleist,
Nietzsche*, 2017

*Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu - Bir
Kadının Hayatından 24 Saat*, 2017

STEFAN ZWEIG, 1881'de Viyana'da doğdu. Avusturya, Fransa ve Almanya'da öğrenim gördü. Savaş karşıtı kişiliğiyle dikkat çekti. 1919-1934 yılları arasında Salzburg'da yaşadı, Nazilerin baskısı yüzünden Salzburg'u terk etmek zorunda kaldı. 1938'de İngiltere'ye, 1939'da New York'a gitti, birkaç ay sonra da Brezilya'ya yerleşti. Önceleri Verlaine, Baudelaire ve Verhaeren çevirileriyle tanındı, ilk şiirlerini ise 1901'de yayımladı. Çok sayıda deneme, öykü, uzun öykünün yanı sıra büyük bir ustalıkla kaleme aldığı yaşamöyküleriyle de ünlüdür. Psikolojiye ve Freud'un öğretisine duyduğu yoğun ilgi, Zweig'in derin karakter incelemelerinde ifade bulur. Özellikle tarihsel karakterler üzerine yazdığı yorumlar ve yaşamöyküleri, psikolojik çözümler bakımından son derece zengindir. Zweig, Avrupa'nın içine düştüğü siyasi duruma dayanarak 1942'de Brezilya'da karısıyla birlikte intihar etti.

ZEHRA KURTTEKİN, Sankt Georg Avusturya Kız Lisesi'ni bitirdikten sonra, Ankara Üniversitesi DTCF Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğrenim gördü. TRT İstanbul Radyosu'nda, sonra TRT İstanbul Televizyonu'nda sanat, kültür, edebiyat ve belgesel programları prodüktörü olarak görev yaptı. H.K. Laxness'in *Atom Duruşu*, Bertolt Brecht'in *III. Reich'in Korku ve Sefaleti*, Friedrich de la Motte Fouqué'nin *Undine*, Zerruya Şalev'in *Ve Yeniden Başlar Hayat*, E.T.A. Hoffmann'ın *Şeytanın İksirleri*, Thomas Mann'ın *Doktor Faustus* ve Stefan Zweig'in *Vicdan Zorbalığına Karşı ya da Castello Calvin'e ve Üç Usta: Balzac, Dickens, Dostoyevski* adlı eserlerini Türkçeye çevirdi.

İçindekiler

Giriş.....	13
------------	----

CASANOVA

Genç Casanova'nın Portresi.....	37
Maceracılar.....	43
Eğitimi ve Yetenekleri.....	51
Yüzeyselliğin Felsefesi.....	60
<i>Homo eroticus</i>	76
Karanlıktaki Yıllar.....	98
Yaşlı Casanova'nın Portresi.....	107
Kendini Anlatma Yeteneği.....	116

STENDHAL

Yalan Söyleme Merakı ve Gerçek Aşk.....	133
Portresi.....	140
Hayatının Filmi.....	145
Bir Ben Bir de Dünya.....	173
Sanatçı.....	190
<i>De voluptate psychologica</i>	209
Kendini Anlatmak.....	218
Kişiliğinin Ait Olduğu Çağ.....	232

TOLSTOY

Başlangıç.....	237
Portre.....	241
Hayatıyet ve Karşıt Kutbu	247
Sanatçı.....	263
Kendini Anlatmak.....	281
Buhran ve Değişim	294
Yapay Hıristiyan	303
Öğretisi ve Tutarsızlığı	314
Gerçekleştirme Mücadelesi.....	332
Tolstoy'un Hayatından Bir Gün	348
Karar ve Nurlanma	361
Tanrı'ya Sığınış	368
Bitiş	373

Maksim Gorki'ye
En derin Őukran ve saygılarımla...

Giriş

Yaratıcı düşüncenin önemli tiplerini ve bu tiplerini kişiliklerle örneklediğim “Dünyanın Mimarları” adlı dizide yer alan bu üçüncü kitap, öncekilerin hem karşıtı hem de devamıdır. *Şeytanla Savaş*, Hölderlin, Kleist ve Nietzsche’yi, şeytani bir güç tarafından sürüklenen, kendilerinin ve gerçek dünyanın dışına çıkarak sonsuzlukla karşı karşıya kalan üç farklı varlık olarak gösterir. *Üç Usta*’da Balzac, Dickens, Dostoyevski, romanlarının evreninde, mevcut olanın yanı sıra ikinci bir gerçeklik kuran epik birer dünya yaratan kişiler olarak sergilenmişlerdir. *Kendi Hayatını Yazan Üç Yazar*’da yollar, diğerlerinde olduğu gibi sonsuzluğa ya da berikilerdeki gibi gerçek dünyaya değil, sadece kendilerine geri götürür. Onlar, sanatlarının en önemli görevi olarak makrokozmosu, varoluşun zenginliklerini resmetmeyi değil, dünyanın karşısında kendi benliklerini açıklamayı görürler farkında olmadan: Onlar için hiçbir gerçek, kendi varoluşlarının gerçeğinden daha önemli değildir. Dünyaya açık yazar, psikolojinin *ekstrovert* diye nitelediği, dünyaya dönük yaratıcı, “ben”ini yaratıcılığının nesneliliği içinde görünmezliğe varacak kadar eritip görünmez kılarken (buna en mükemmel örnek, insani bakımdan bir mitosa dönüşmüş olan Shakespeare’dir), öznel hisseden, *introvert*, kendine dö-

nük kişi, dünyadaki her şeyi kendinde bitirerek her şeyden önce kendi hayatının yaratıcısı olur. Hangi biçimi seçerse seçsin, drama, epik, lirik ya da otobiyografi, eserinin aracı ve merkezi olarak bilmeden hep kendini ortaya koyacak, eseriyle her şeyden önce kendini anlatacaktır. Dizinin bu üçüncü kitabında denenecek ve konu edilecek olan, kendiyle meşgul, öznel sanatçı tipini ve ona özgü sanat biçimi olan otobiyografiyi, üç kişilikle, Casanova, Stendhal, Tolstoy'la örneklemeştir.

Casanova, Stendhal, Tolstoy; biliyorum, bu üç ismin yan yana durması başlangıçta ikna edici olmaktan ziyade şaşırtıcı bir etki yaratıyor. Ve ilk başta Casanova gibi gevşek, ahlaki normları hiçe sayan, sanatçılığı tartışılır bir çapkın ile Tolstoy gibi kahraman bir etikçinin, mükemmel bir yaratıcının bir araya geleceği bir değerler düzeyi tasavvur edilemez. Aslında bu kitaptaki bir araya geliş, aynı entelektüel düzlemde bir yan yana geliş değil; tersine, bu üç isim üç ayrı kademeyi simgeliyor, yani bir üst üste geliş, aynı türün gitgide yükselen varlık biçimlerini. Tekrar ediyorum, bunlar üç eşdeğer biçimi değil, aynı yaratıcı işlevin gitgide yükselen üç basamağını temsil ediyor: Kendi kendini anlatmanın, yaratmanın kademelerini. *Casanova* elbette ki bunun ilk basamağını, en alt, en ilkel basamağını temsil ediyor; yani kendini anlatmanın en *naif* türünü; insanın, yaşamı henüz dışsal, tensel ve edimsel deneyimlerle bir tuttuğu ve böyle bir akışı, olayları değerlendirmeksizin, kendini sorgulamaksızın tarafsızca anlatmasını. Stendhal'le kendini tasvir etmek, kendini anlatmak daha yüksek bir kademeye erişir, *psikolojik* basamağa. Artık salt haber, basit bir *curriculum vitae*, bir özgeçmiş yeterli olmaz; "ben" artık kendi kendini merak etmeye başlamıştır, güdülerinin mekanizmasını gözlemler, yaptıklarının ve yapmadıklarının nedenlerini, ruhsal alanındaki dramatiği araştırır. Bununla yeni bir perspektif, kendine öznel ve nesnel, iki ayrı gözle bakma

eğilimi başlar. Gözlem yapan yanıyla kendi kendini gözlemler, hissedenden olaraks hislerini yoklar – sadece dünyasal olan değil, psikolojik hayatı da girer yaratıcı görüş alanına. Tolstoy tipinde ise kendine dönük bu ruhsal bakış, aynı zamanda *etik-dinsel* bir otobiyografik yazımla en yüksek kademeye erişir. Keskin gözlemci, hayatını tasvir eder, titiz psikolog, duygunun tetiklediği refleksleri: Kendine dönük bakışın yeni ögesi, yani vicdanın acımasız gözü ise, bunun ötesinde, her sözü, doğruluğu, her görüşü, saflığı, her duyguyu, etkisinin kalıcı gücü açısından irdeler: Kendi kendini tasvir etme eylemi kendini araştırma merakının ötesinde, kendini ahlaki bakımdan sınamaya, yargılamaya dönüşmüştür. Sanatçı kendini anlatmakla sadece tür ve form arayışı içinde kalmaz artık, dünyaya sunduğu manifestonun, bildirgenin anlamını ve değerini de sorgular.

Kendi kendini tasvir eden sanatçı tipi bunu her tür sanat biçiminde gerçekleştirebilir, ancak sadece birinde tam anlamıyla başarılı olabilir: Otobiyografide; kendi “ben”ini kapsayan bir destanda. Her biri farkında olmadan buna çalışır fakat pek azı başarıya ulaşır; özyaşamöyküsü bütün sanat türleri arasında başarıya en nadir ulaşanıdır; zira bütün sanat türlerinin en fazla sorumluluk gerektirenidir. Nadiren denenir (uçsuz bucaksız dünya edebiyatında entelektüel bakımdan ancak bir düzine kadar varlık göstermiş sayılabilir), psikolojik bakımdan yaklaşımına da nadiren rastlanır, çünkü böyle bir yaklaşım kaçınılmaz olarak edebiyatın düz çizgide giden sınırından ruh biliminin en derin labirentlerine inmek zorundadır. Doğal olarak burada da, bir önsözün dar geçidinde de, kişinin dünyadaki varlığına dair anlatımının imkânlarına ve sınırlarına ucundan kıyısından dahi olsa değinme cesaretini göstermek yakışık almaz; burada yapılan sadece, meselenin tematik yanına uygun, prelüd babında birkaç dokundurmadır.

CASANOVA

*“Il me dit qu’il est un homme libre, citoyen du monde.”*¹

Muralt’ın Casanova hakkında Albrecht von Haller’e yazdığı 21 Haziran 1760 tarihli bir mektuptan.

1. (Fr.) Bana özgür bir adam, bir dünya vatandaşı olduğunu söyledi. (Ç.N.)

Casanova dünya edebiyatında istisnai bir durum, benzeri görülmemiş şans eseri bir olgu olarak ortaya çıkar; çünkü bu ünlü şarlatan her şeyden önce, Pontius'un Hıristiyanlığın amentüsünde yer alması¹ misal, haksız bir biçimde girmiştir yaratıcı zihnin panteonuna. Zira şairlik payesi de, en az alfabeden pervasızca harf araklayıp uydurduğu şövalye unvanı “de Seingalt” kadar eğretidir: Yatak ile kumar masası arasında bir yerde, bir hanımcığa atfen çalakalem doğaçlama karalayiverdiği birkaç dizesi, misk ile akademik tutkal karışımı bir şey kokar; ütöpik roman bozuntusu *Icosameron*'u² sonuna kadar okuyabilmek için eşek derisinin altında koyun sabrına sahip olmak gerekir. Ve bizim sevgili Giacomo felsefe paralamaya bir başladı mı, esnemekten kasılıp kalmamak için çeneyi bağlamak gerekir. Hayır, Casanova burada da şairlik asaletin-

1. Pontius Pilatus: Yaklaşık MS 26-36 yılları arasında Roma İmparatorluğu'nun Yahudiye eyaletinin valisi. Hz. İsa'yı yargılayan mahkemeye başkanlık ederek onun çarmıha gerilmesi emrini verdi. Almancada “Pontius'un amentüye girmesi” deyimini, Pontius'un tesadüfen Hıristiyanlığın kutsal kitabında yer almış olmasına gönderme olarak, haksızca ve paldır küldür önemli konuma erişmek, dalmak anlamında kullanılır. (Ç.N.)

2. Casanova'nın, çağının sorunlarını yansıttığı önemli yapıtlarından biri (1788). (Ç.N.)

den Gotha'dan¹ olduğu kadar uzaktır, burada bir asalaktır, hakkı ve haddi olmaksızın zorla sızmış biridir. Ancak aynı derecede bir haddini bilmezlikle, bir tiyatro oyuncusunun hırpani oğlu, kovulmuş bir rahip, rütbesi sökülmüş bir asker, mahir bir üçkâğıtçı ve *fameux filou*² olarak, (bu şeref unvanını Paris'in polis şefi kimlik tanımında belirtmiştir), ömrü boyunca imparatorlarla, krallarla ilişki içinde bulunur ve bu küçük edebiyat meraklısının göçebe gölgesi, muhtemelen sadece *unus ex multis*³ olarak zamanın rüzgârında kül olup savrulacakken, büyük soylu bir adamın, Ligne prensinin kucağında ölmesi sayesinde ölümsüzlerin arasına karışır sonunda. Ancak –tuhaf bir olgu!– ünlü hemşerilerinin tümü, Arkadya'nın anlı şanlı şairleri, “ilahî” Metastasio, soylu Parini *e tutti quanti*⁴ kütüphanelere çöp, filologlara yem olurken onun ismi bugün hâlâ bütün dudaklarda saygılı bir tebessüm yaratarak dolaşır. Ve büyük bir ihtimalle Torquato Tasso'nun *La Gerusalemme liberata*'sı [Kurtarılmış Kudüs] ve [*Il Pastor Fido*]⁵ [Sadık Çoban] çoktandır okunmadan saygın antikalara kitaplık raflarında tozlanırken onun erotik *İlyada* çevirisi, kalıcı olacak ve ateşli okurlar bulacaktır. Bu kurnaz şans oyuncusu Dante ve Boccaccio'dan bu yana İtalyan şairlerin tümünü geride bırakmıştır.

İşin daha da çılgınca yanı: Casanova böylesine sonsuz bir kazanım uğruna hiçbir şeyi göze almamış, ölümsüzlüğü kestirme yoldan, bedelini ödemeksizin ele geçirmiştir. Bu oyun adamının gerçek bir sanatçının tarif

1. Almanya'da Thüringen eyaletinin önemli şehirlerinden biri. (Ç.N.)

2. (Fr.) Ünlü düzenbaz. (Ç.N.)

3. (Lat.) Çoğunluktan biri, sıradan bir insan. (Ç.N.)

4. (İt.) Ve tüm diğerleri. (Ç.N.)

5. İtalyan şair, tiyatro yazarı ve siyasetçi Giovanni Battista Guarini tarafından kaleme alınan oyun. (Y.N.)

edilemez sorumluluğundan, tensel dünyanın sıcaklığının altında, mesainin madenlerinde, karanlıkta, insanlardan uzak angaryalarından asla haberi yoktur. Her tür planlanmanın korku dolu zevkini ve ona trajik biçimde bağlı, ezeli bir susuzluğu andıran mükemmellik arzusunu, biçimlerin dünyevi nesnelige, fikirlerin ise göklerde serbestçe uçuşmaya dair, hükmeden, her zaman doyumsuz kalan, kelimelerle ifade edilemeyen taleplerini bilmez. Sabahlanan gecelerden, şairin, kelimelerle, anlamların gökkuşağı misali, arı bir biçimde dilin merceğinden süzülünceye kadar titizlikle köle gibi uğraştığı boğucu, ince işçiliğinden, çok katmanlı ve yine de göze görünmeyen, ödüllendirilmeyen, çoğu kez ancak ileri yaşa geldiğinde karşılığını bulan mesaisinden, var olmanın sıcaklığından ve zenginliğinden kahramanca feragat edişinden haberi yoktur. O, Casanova, Tanrı bilir ya, hayatı daima kolayından almıştır. Bir zerrecik olsun neşesinden, birazcık olsun keyfinden, bir saatçik olsun uykusundan, bir damlacık olsun zevkinden fedakârlık etmemiştir ölümsüzlüğün katı tanrıçasına karşı: Şöhret uğruna çalışmak için hayatta bir gün olsun parmağını kıpırdatmamıştır. Ama şöhret yine de bu şanslı adamın eline dolmuştur. Cebinde bir altın, aşk lambasında bir damla yağ kaldığını hissettiği sürece, rastlantılar, dünyanın bu şanslı çocuğuna oynaması için cömertçe bir çift kemik zar armağan ettiği sürece, sanatın ciddi bakışlı hayalet hortlağıyla ilişkiye girmeyi de, parmaklarına mürekkep bulaştırmayı da aklına getirmez. Ancak bütün kapılardan dışarı atıldığında, bütün kadınlar tarafından alaya alındığında, yalnız başına, dilenci gibi, iktidarsız, geri gelmez bir yaşam zenginliğinin gölgesi olarak kaldığında, ancak o zaman, yıpranmış, asık suratlı bir ihtiyar olarak sığınır yaşamanın muadili olarak çalışmaya. Ve sadece keyifsizlikten, sıkıntıdan değil, öfkeden, uyuza yakalanmış dişsiz bir sokak

köpeği misali kaşınırcasına hırlayarak ve homurdanarak, yetmiş yaşında ölmüş Casaneus-Casanova'ya kendi hayatını anlatmaya koyulur.

Kendine kendi hayatını anlatır –bütün edebî marifeti budur– ama tabii, ne biçim bir hayattır bu! Beş roman, yirmi komedi, bir yığın novela ve hikâye; benzersiz biçimde çağılayan ve seller gibi taşan tek bir varoluşun içinde aşırı olgun, bereketli salkımlar misali birikmiş, son derece çekici durumlar ve anekdotlar burada, zengin ve dolgun bir hayat, bir sanatçının ve yaratıcının düzenleyici yardımı olmaksızın tamamlanmış bir sanat eseri olarak ortaya çıkar. Ve böylece şöhretinin ilk başta kafa karıştıran gizemi, en ikna edici biçimde çözülmüş olur – zira Casanova'nın dehasını gösteren şey, hayatını nasıl tasvir ettiği ve nasıl anlattığı değil, onu nasıl yaşadığıdır. Bu dünya sanatçısının bizzat varlığı, onun hem atölyesi hem malzemesi hem de biçimidir. Ve o kendini, yaşadığı her âna, belirsizlik içinde bekleyen ihtimallere, sadece bu gerçek ve sonuna kadar kendine özgü sanat eserine en yüksek dramatik ifadeyi yükleyecek şekilde, şairlerin kendilerini dizelerine ve nesirlerine yönelttiklerine benzer bir şevkle vermiştir büyük bir kararlılıkla. Başka birinin yaratmak, uydurmak zorunda olduğu şeyleri o, soluk alarak yaşamıştır, başka birinin zihnindekini o, sıcak ve şehvetli bedeniyle yaratmıştır, bu yüzden burada kalemin ve düş gücünün gerçeği sonradan çizerek süslemesine ihtiyaç yoktur: Dramatik bir yapıyla şekillenmiş bir varoluşun tutanağı olarak kalması yeterlidir. Döneminin hiçbir yazarı (Balzac dışında, sonradan gelenler bile) Casanova'nın yaşadığı çeşitlemeler ve durumlarla yarışacak denli zengin yaratımlarda bulunmamıştır. Ve bütün bir yüzyıl boyunca hiçbir gerçek yaşamöyküsü böyle cesur dönemeçlerde gezinmemiştir. Salt olayların içeriği bakımından (zihinsel öz ve bilgi derinliği olarak değil)

KURMACA DÜNYALAR KURAN SANATÇI,
KENDİSİNİ GERÇEKLIĞE SADIK KALACAK
ŞEKİLDE YENİDEN İNŞA EDEBİLİR Mİ?
ZWEIG, "DÜNYANIN MİMARLARI"
DİZİSİNİN ÜÇÜNCÜ VE SON KİTABINDA BU
SORUYA YANIT ARAR: ÖZNEL SANATÇI
TİPİNİ VE ONA ÖZGÜ SANAT BİÇİMİ OLAN
OTOBİYOGRAFİYİ DERİNLEMESİNE
İNCELEYEN YAZAR, CASANOVA,
STENDHAL VE TOLSTOY ÜZERİNDEN
YARATICILIK SÜRECİNİN İZİNİ SÜRER.
KENDİ HAYATINI YAZAN ÜÇ YAZAR,
EBEDİ VAROLUŞ ARZUSU TAŞIYAN
SANATÇI TİPİNE YÖNELİK DERİNLİKLİ BİR
BAKIŞ SUNARKEN, "BEN"İN KEŞİF VE
İNŞA SÜRECİNİN KARMAŞIK, YER YER
ÇATIŞMALI KATMANLARINI DA TITİZLİKLE
İRDELEYEN BİR ESER.

